

JACEK JAROSZ

ORCID 0000-0002-3777-4355

*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu*

WOLONTARIAT NA OBSZARZE GLOBALNEGO POŁUDNIA. ORGANIZACJE I OBSZAR ICH DZIAŁALNOŚCI

ABSTRACT. Jarosz Jacek, *Wolontariat na obszarze globalnego Południa. Organizacje i obszar ich działalności* [Volunteering in the Global South. Organizations and their Area of Activities]. *Studia Edukacyjne* no. 69, 2023, Poznań 2023, pp. 149-159. Adam Mickiewicz University Press. ISSN 1233-6688. Data przesłania tekstu: 24.03.2023. Data przyjęcia tekstu do druku: 23.09.2023. DOI: 10.14746/se.2023.69.9

The work of organizations engaged in social activities is an example of a solidarity-based response to some of the vital problems of the modern world. Polish entities involved in such activities include non-governmental organizations (mainly foundations and associations) and church organizations. The area of work for some of them is the so-called global South. The article aims to indicate which entities offer participation in volunteering in the global South and to identify those that engage in volunteering dedicated to educational activities. The achievement of this goal will e.g. enable more detailed research on the activities of various entities in the global South.

This article presents theoretical considerations related to attempts to divide the world into the global North and global South, as well as the types of Polish entities undertaking broadly defined social activities. It also presents a list of entities that offer Poles to participate in volunteering in the global South with an indication of the thematic areas of volunteer activities.

Key words: global South, volunteering, NGOs, social activity

Szeroko pojęta działalność społeczna może mieć istotny wpływ na żywotne problemy współczesnego świata. W perspektywie postępującej globalizacji, jej wymiar przekracza granice państw. W różnorodne działania oparte na zasadzie pomocniczości można angażować się za pośrednictwem organizacji i instytucji. W wymiarze międzynarodowym umożliwiają to między innymi podmioty organizujące wolontariat na obszarze globalnego Południa. Wolontariat to „dobrowolna i bezpłatna działalność na rzecz innych, wykraczająca poza relacje oraz obowiązki rodzinne i przyjacielskie” (Kupisiewicz i Kupisiewicz, 2009, s. 191). P. Krakowiak (2013, s. 195) w odniesieniu do wolonta-

riatu pisze, że „(...) wspólną cechą wszystkich form altruizmu i ich celem jest zwiększenie dobrobytu innych, a ofiara z siebie to wyraz miłości”. A. Jeran i A. Basińska (2014, s. 131) bardziej precyzyjnie prezentują cele wolontariatu, dzieląc je na hedonistyczne, normatywne i instrumentalne. M. Górecki (2013, s. 86-90) dostrzega związek celów wolontariatu i jego funkcji, do których zalicza funkcje autokreacyjne (wychowawcza, afiliacyjna, integracyjna, aksojologiczno-normatywna i ekspresyjna) oraz ogólnospołeczne (innowacyjna, pomocowa, ekonomiczna, normalizacyjna, lobbingsowa, rzecznictwa interesów obywateli oraz kontrolna).

Celem niniejszego artykułu jest wyselekcjonowanie i zestawienie funkcjonujących w Polsce podmiotów prowadzących działalność społeczną, które oferują uczestnictwo w wolontariacie na obszarze globalnego Południa oraz określenie, które z nich zajmują się wolontariatem poświęconym działalności edukacyjnej. Aby osiągnąć zakładany cel, pomocna będzie odpowiedź na następujące pytania badawcze:

1. Jakie organizacje pozarządowe oferują uczestnictwo w wolontariacie na obszarze globalnego Południa?

2. W jakim obszarze tematycznym organizowane są działania wolontariuszy na obszarze globalnego Południa?

W artykule nie stawia się konkretnych hipotez. Jest on próbą dostarczenia środowisku naukowemu zasobów potrzebnych do prowadzenia badań nad podmiotami organizującymi działalność wolontariuszy na obszarze globalnego Południa. Autor dostrzegł taką potrzebę podczas wieloletniej działalności praktycznej w zakresie organizacji i zarządzania wolontariatem oraz w toku prowadzonej przez siebie działalności naukowej.

Globalna Północ – globalne Południe

Próby dokładnego i trwałego wyznaczenia linii podziału świata na część bogatą – rozwiniętą oraz biedną – niewystarczająco rozwiniętą są niemożliwe do realizacji między innymi ze względu na to, że „(...) rozwój jest procesem, a ostre przedziały w ogóle występują w świecie bardzo rzadko” (Solarz, 2009, s. 21). Jednak dla celów praktycznych uznanie w opisywaniu świata pewnej dwubiegowości ma rację bytu, z zastrzeżeniem, że „(...) chodzi [w nim – J.J.] o zwrócenie uwagi tylko na kwestie najbardziej zasadnicze” (Solarz, 2009, s. 23). Stosowanie pojęć „globalna Północ” i „globalne Południe” jest obarczonym szeregiem nieścisłości, jednak należy zauważyć, że

[p]odział całości na dwa podzbiory, ze względu na swoją naturalność, prostotę i użyteczność, wydaje się (...) najmocniej i najgłębiej zakorzeniony w świadomości człowieka (Solarz, 2009, s. 23).

Przyjmując dwubiegunowy podział świata, należy zdefiniować ogólne kryterium owego podziału. Z uwagi na zależności historyczne i kształt współczesnych relacji międzynarodowych przyjmuje się, że

(...) inaczej (...) niż choćby w XIX stuleciu i do połowy XX w., w tej chwili to nie „kraj obraz industrialny” wyznacza granice świata wysoko i słabo rozwiniętego, ale jakość życia. Tam, gdzie jest ona wysoka mamy globalną Północ, tam gdzie nie spełnia ona tego warunku – globalne Południe. To wysoka jakość życia jest obecnie cechą konstytutywną stanu wysokiego rozwoju, tj. konieczną i wystarczającą do awansu do świata rozwiniętego (Solarz, 2009, s. 163).

W związku z powyższym, powstaje pytanie, czy jakość życia jest mierzalna i na ile precyzyjnie jej ewentualne określenie pomaga podzielić świat na biedny i bogaty. Jedną z propozycji właściwego narzędzia umożliwiającego klasyfikację państw według omawianego kryterium jest Wskaźnik Rozwoju Społecznego (*Human Development Index – HDI*), który według raportu *United Nations Development Programme (UNDP, 2022)* uwzględnia takie składowe, jak: długie i zdrowe życie (*long and healthy life*), stopień wykształcenia (*being knowledgeable*) oraz dostatni standard życia (*decent standard of living*). Wskaźnik może być jednak jedynie pewną orientacyjną wskazówką, a nie arbitralnym wyznacznikiem trwałego binarnego podziału świata. Po pierwsze, ujmuje wyłącznie państwa, pomijając fakt, że w toku globalizacji granice polityczne nie stanowią granic dla biedy i bogactwa. Po drugie, nie uwzględnia szeregu czynników, które mogą być uznane za istotne dla pełnego obrazu jakości życia (takich, jak zagwarantowanie praw politycznych i swobód obywatelskich). Po trzecie, tworząc klasyfikację, nie dzieli państwa na te o wysokim i niskim poziomie życia, lecz ukazuje całe spektrum różnych stanów.

Z perspektywy niniejszej pracy, użyteczny wydaje się także bazujący na wskaźniku PKB *per capita* podział państw i terytoriów na te o wyższym średnim poziomie dochodu (*Upper Middle Income Countries and Territories*), niższym średnim poziomie dochodu (*Lower Middle Income Countries and Territories*), niskim poziomie dochodu (*Low Income Countries*) oraz te najsłabiej rozwinięte z najniższym dochodem (*Least Developed Countries*). Klasyfikacje podmiotów według wskazanego wyżej kryterium publikuje między innymi *Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD, b.d.)*. Co prawda, wskazany podział zakłada więcej niż dwie kategorie, jednak wszystkie wspomniane wyżej grupy mogą być beneficjentami wsparcia ze strony państw o wysokim poziomie dochodów, co w praktyce nadaje tej klasyfikacji dwubiegunowy charakter. Wspomniane wsparcie odbywa się między innymi w ramach Oficjalnej Pomocy Rozwojowej (*Official Development Assistance – ODA*). Do udzielania pomocy (ODA) zobowiązują się na przykład państwa

członkowskie Unii Europejskiej oraz Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju. Pod pojęciem Oficjalnej Pomocy Rozwojowej rozumie się

(...) darowizny i pożyczki przekazane krajom rozwijającym się przez oficjalne instytucje rządowe państw-dawców lub organizacje międzynarodowe, mające na celu wsparcie rozwoju gospodarczego i dobrobytu w tych krajach (Grupa Zagranica, 2007, s. 7).

W Polsce zadania publiczne wynikające ze wspomnianych powyżej zobowiązań mogą być powierzane przez organy administracji publicznej organizacjom pozarządowym, czego przykład stanowią realizowane w formie konkursów przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych programy Polska Pomoc Rozwojowa i Wolontariat Polska Pomoc (prowadzony z przerwami od 2008 r.).

W relacjach Północy z Południem w obszarze niwelowania nierówności dominuje obecnie koncepcja zrównoważonego rozwoju. Według Mazur-Wierzbickiej (2006), w ramach idei zrównoważonego rozwoju poszukuje się możliwości dalszego rozwoju gospodarczego, pozwalającego zaspokoić potrzeby współczesnych pokoleń z równoczesnym zapewnieniem troski o środowisko naturalne, aby przyszłe pokolenia mogły korzystać z jego niezdegradowanych zasobów. Jak podaje Pachocka (2006), zrównoważony rozwój bywa także rozumiany jako odpowiedzialna droga do zwiększenia dostępu do globalnych dóbr publicznych. Kierunek działania państw i organizacji pozarządowych w realizacji idei zrównoważonego rozwoju wyznaczają Cele Zrównoważonego Rozwoju Organizacji Narodów Zjednoczonych, wskazane w dokumencie *Przekształcamy nasz świat: Agenda na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju – 2030* (2015). Wśród nich znajduje się cel 4. – poświęcony edukacji: „Zapewnić wszystkim edukację wysokiej jakości oraz promować uczenie się przez całe życie”.

Polskie podmioty prowadzące działalność społeczną

Według Bojarskiego (2017, s. 27), działalność społeczna może być obecnie rozumiana jako

(...) forma samorealizacji wielu ludzi, bardzo często mająca przede wszystkim na uwadze wsparcie i pomoc innym, potrzebującym tej pomocy ludziom (...) [oraz jako – J.J.] realizowanie wielu przedsięwzięć ukierunkowanych na promocję i propagowanie określonych postaw czy też standardów zachowania, na przykład w zakresie ochrony środowiska albo bezpieczeństwa dzieci i młodzieży.

W działalność społeczną są zaangażowane różnorodne podmioty. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS, 2023), w 2021 roku

wśród tak zwanych organizacji non-profit przeważały typowe stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne (33,1%), a kolejno odnotowano aktywność stowarzyszeń sportowych (19,6%), fundacji (17,5%), kół łowieckich (2,7%), społecznych podmiotów wyznaniowych (2,1%) oraz samorządów gospodarczych i kółek rolniczych (1,3%). W perspektywie niniejszych rozważań, jako najważniejsze należy wymienić organizacje pozarządowe – fundacje i stowarzyszenia oraz instytucje kościelne, włączone w cytowanym badaniu do grupy podmiotów wyznaniowych.

Według Ustawy z 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (2022), organizacje pozarządowe to:

- 1) niebędące jednostkami sektora finansów publicznych w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych lub przedsiębiorstwami, instytucjami badawczymi, bankami i spółkami prawa handlowego będącymi państwowymi lub samorządowymi osobami prawnymi,
- 2) niedziałające w celu osiągnięcia zysku – osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, w tym fundacje i stowarzyszenia, z zastrzeżeniem ust. 4.

Instytucje kościelne w dziedzinie działalności społecznej funkcjonują na podstawie Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską (1993), według którego:

(...) [o]dpowiednie instytucje kościelne mają prawo prowadzenia (...) działalności o charakterze misyjnym, charytatywnym i opiekuńczym. W tym celu mogą one tworzyć struktury organizacyjne.

Ponadto, w Ustawie o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (2019) zostały zdefiniowane także organizacje katolickie, czyli organizacje założone za aprobatą władzy kościelnej, które w szczególności mogą mieć na celu „(...) działalność społeczno-kulturalną, oświatowo-wychowawczą i charytatywno-opiekuńczą”. Specjalną grupą organizacji są te, które mają status organizacji pożytku publicznego. Według Ustawy z 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (2022), do grupy tej mogą należeć spełniające odpowiednie wymagania „organizacja pozarządowa oraz podmiot wymieniony w art. 3 ust. 3 pkt 1 i 4, z zastrzeżeniem art. 21”, w tym także

(...) osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego.

Organizacje wysyłające wolontariuszy do obszaru globalnego Południa

Według raportu przygotowanego na zlecenie Stowarzyszenia Klon Jawor (Charycka, Gumowska, Bednarek, 2022), w 2021 roku w Polsce było zarejestrowanych 107 tysięcy stowarzyszeń (nie wliczając ochotniczych straży pożarnych) i 31 tysięcy fundacji. Równoległe z organizacjami pozarządowymi funkcjonowały organizacje kościelne niebędące fundacjami i stowarzyszeniami. Spośród wskazanych wyżej podmiotów wybrano i przedstawiono w tabeli 1 te, które oferują uczestnictwo w wolontariacie na obszarze globalnego Południa.

Tabela 1

Podmioty oferujące Polakom
uczestnictwo w wolontariacie na obszarze globalnego Południa

Lp.	Nazwa organizacji	Forma prawna	Obszar aktywności wolontariuszy
1	Fundacja ADRA Polska (<i>Adventist Development and Relief Agency Polska</i>)	fundacja	edukacja dzieci i młodzieży, pomoc medyczna, animacja czasu wolnego, inne
2	Fundacja Kiabakari	fundacja	pomoc medyczna, szkolenia specjalistyczne (zawodowe), inne
3	Fundacja Pomocy Humanitarnej Redemptoris Missio	fundacja	pomoc medyczna, szkolenia specjalistyczne (zawodowe), edukacja zdrowotna
4	Pallotyńska Fundacja Misyjna Salvatti.pl	fundacja	działalność misyjna, inne
5	Polska Misja Medyczna	stowarzyszenie	pomoc medyczna, szkolenia specjalistyczne
6	Salezjański Wolontariat Misyjny – Młodzi Światu	stowarzyszenie	działalność misyjna, edukacja dzieci i młodzieży, animacja czasu wolnego, pomoc medyczna, prace remontowo-budowlane (fizyczne), inne
7	Stowarzyszenie Misji Afrykańskich, Centrum Charytatywno-Wolontariackie „SOLIDARNI”	inne kościelne	działalność misyjna, pomoc medyczna, inne
8	Fundacja Ankizy Gasy – Dzieci Madagaskaru	fundacja	edukacja dzieci i młodzieży, szkolenie nauczycieli i poprawa jakości kształcenia, pomoc medyczna, prace remontowo-budowlane, inne

9	Leczmy z Misją	stowarzyszenie	pomoc medyczna, szkolenia specjalistyczne (zawodowe)
10	Fundacja Dzieci Afryki	fundacja	edukacja dzieci i młodzieży, szkolenie nauczycieli i poprawa jakości kształcenia, pomoc medyczna, inne
11	Fundacja ASBIRO	fundacja	edukacja dzieci i młodzieży, szkolenie nauczycieli i poprawa jakości kształcenia, inne
12	Fundacja SASA	fundacja	pomoc medyczna, szkolenia specjalistyczne (zawodowe)
13	Salezjańska Fundacja Misyjna „Don Bosco”	fundacja	edukacja dzieci i młodzieży, animacja czasu wolnego, inne
14	Fundacja „Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej”	fundacja	pomoc medyczna, inne
15	Stowarzyszenie MISEVI Polska	stowarzyszenie	edukacja dzieci i młodzieży, animacja czasu wolnego, pomoc medyczna, szkolenia specjalistyczne (zawodowe), inne
16	Fundacja Aequitas	fundacja	edukacja dzieci i młodzieży, pomoc medyczna, inne
17	Domy Serca	fundacja	animacja czasu wolnego, inne
18	Fundacja Przymierze Miłosierdzia	fundacja	animacja czasu wolnego, działalność misyjna, inne
19	Nauka dla Rozwoju	fundacja	szkolenie nauczycieli i poprawa jakości kształcenia, pomoc medyczna
20.	Akademickie Koło Misjologiczne	inne	działalność misyjna (religijna), animacja czasu wolnego, prace remontowo-budowlane (fizyczne)
21.	Salezjański Wolontariat Misyjny – Młodzi Światu	stowarzyszenie	działalność misyjna (religijna), edukacja dzieci i młodzieży, animacja czasu wolnego
22.	Wolontariat Misyjny Salvator	inne kościelne	działalność misyjna (religijna), edukacja dzieci i młodzieży, animacja czasu wolnego
23.	Werbistowski Wolontariat Misyjny „Apollos”	inne kościelne	działalność misyjna (religijna), edukacja dzieci i młodzieży, animacja czasu wolnego, inne
24.	Fundacja Sięgnij NIEBA	fundacja	pomoc medyczna
25.	Sekretariat Misyjny Jeevodaya	inne kościelne	pomoc medyczna, inne
26.	Stowarzyszenie ProMisja	stowarzyszenie	działalność misyjna (religijna)

27.	Zgromadzenie Sióstr Misjonarek NMP Królowej Afryki	inne kościelne	działalność misyjna (religijna), animacja czasu wolnego, inne
28.	Centralna Diakonia Misyjna Ruchu Światło-Życie	inne kościelne	działalność misyjna (religijna), animacja czasu wolnego, inne
29.	Oblackie Duszpasterstwo Młodzieży Niniwa	inne kościelne	działalność misyjna (religijna), animacja czasu wolnego, inne
30.	Fundacja Księdza Orione Czyńmy Dobro	fundacja	pomoc medyczna, animacja czasu wolnego, inne

Źródło: opracowanie własne.

Powyższe zestawienie stworzono na podstawie:

a) listy organizacji członkowskich federacji Grupa Zagranica, która zrzesza organizacje pozarządowe zaangażowane w „międzynarodową współpracę rozwojową, wspieranie demokracji, pomoc humanitarną i edukację globalną” (Kim Jesteśmy, b.d.);

b) list organizacji realizujących zadania publiczne, zlecone przez Ministra Spraw Zagranicznych w ramach konkursu Wolontariat Polska Pomoc w latach 2018-2019, ogłaszanych w ramach wyników tegoż konkursu (w latach 2020-2022 nie organizowano konkursu Wolontariat Polska Pomoc) (Konkursy, b.d.);

c) wolnego wyszukiwania w Internecie za pomocą wyszukiwarki Google. pl fraz: „wolontariat Afryka”, „wolontariat Azja”, „wolontariat Ameryka Południowa”. Z następującym ograniczeniem wyszukiwania: tylko język polski, okres od 1 stycznia 2018 do 1 stycznia 2023 r. oraz z wykorzystaniem opcji pominięcia pozycji podobnych do siebie;

d) listy organizacji misyjnych, opublikowanej na stronie Komisji Episkopatu Polski ds. Misji, z której wybrano wyłącznie te podmioty, które na swoich stronach internetowych informują o możliwości odbywania wolontariatu na obszarze globalnego Południa (Komisja Episkopatu Polski ds. Misji, b.d.).

Uwzględniono wyłącznie organizacje, które nie podały do publicznej wiadomości informacji o zawieszeniu albo zakończeniu swojej działalności. Zidentyfikowano 30 podmiotów, z których 22 stanowiły organizacje pozarządowe – 16 fundacji i 6 stowarzyszeń. Na potrzeby zestawienia określono 9 kategorii tematycznych dotyczących zagadnień, którymi zajmują się wolontariusze wymienionych podmiotów: szkolenie nauczycieli i poprawa jakości kształcenia, edukacja dzieci i młodzieży, szkolenia specjalistyczne (zawodowe), pomoc medyczna, edukacja zdrowotna, działalność misyjna (religijna), animacja czasu wolnego, prace remontowo-budowlane (fizyczne), inne. Według stworzonego zestawienia, szeroko pojętą działalnością edukacyjną

zajmują się wolontariusze 24 organizacji, z których 11 oferuje działalność edukacyjną dzieci i młodzieży, a 4 – szkolenia nauczycieli i poprawę jakości kształcenia. Większość podmiotów oferuje wolontariuszom więcej niż jeden obszar działania.

Podsumowanie

W Polsce istnieją różnorodne podmioty oferujące uczestnictwo w wolontariatach zagranicznych. Wśród nich znajdują się organizacje pozarządowe oraz różnego typu organizacje kościelne. Organizowany przez nich wolontariat dotyczy różnych obszarów tematycznych, spośród których można wskazać między innymi szeroko pojętą działalność edukacyjną. Dla pedagogiki – szczególnie pedagogiki społecznej – istotne jest dostrzeżenie, że wskazane w zestawieniach obszary aktywności wolontariuszy mogą stanowić pole do działań profilaktycznych i naprawczych. Dokonane w ramach niniejszej publikacji zestawienie może być pomocne dla badaczy planujących zgłębianie problematyki edukacji wolontariuszy lub zagranicznej działalności organizacji pozarządowych. Może ono również być narzędziem przyczyniającym się do funkcjonowania wolontariatu (przynajmniej w obrębie jego autokreacyjnych funkcji) jako

(...) świadom[ej] przebudow[ny] życia społecznego i ukształtowaniem nowego sumienia człowieka, rozwinięciem braterstwa i solidarności ludzi, wyrobieniem samodzielności społeczeństwa, możliwymi do osiągnięcia w ramach dobrowolnych zrzeczeń (Górecki, 2013, s. 88).

Wkład autorów

Autor deklaruje samodzielny wkład w powstanie pracy.

REFERENCES

Opracowania

- Górecki, M. (2013). *Wolontariat – idea, organizacja, doświadczenia*. Warmińsko-Mazurski Kwartalnik Naukowy, Nauki Społeczne, 1, 81-110
- Jeran, A., Basińska, A. (2014). *Nowy wolontariat w polu zróżnicowań – poszukiwanie modelu*. Kultura i Edukacja, 1, 123-145
- Krakowiak, P. (2012). *Wolontariat narzędziem wsparcia społecznego i edukacji w cyklu życia*. Rocznik Naukowy Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy. Transdyscyplinarne Studia o Kulturze (i) Edukacji, 7-8, 187-205
- Kupisiewicz, Cz., Kupisiewicz, M. (2009). *Wolontariat*. W: *Słownik pedagogiczny*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Mazur-Wierzbicka, E. (2006). *Miejsce zrównoważonego rozwoju w polskiej i unijnej polityce ekologicznej na początku XXI wieku*. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, 6, 317-328
- Pachocka, M. (2006). *Globalne dobra publiczne w kontekście koncepcji zrównoważonego rozwoju w działalności WHO i UNDP*. W: E. Latoszek, M. Proczek, M. Krukowska (red.), *Zrównoważony rozwój, a globalne dobra publiczne w teorii i praktyce organizacji międzynarodowych* (s. 65-99). Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa
- Solarz, M.W. (2009), *Północ – Południe. Krytyczna analiza podziału świata na kraje wysoko i słabo rozwinięte*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego

Akty prawne

- Ustawa z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (DzU nr 29, poz. 154, 2019, (Polska)); <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19890290154/U/D19890154Lj.pdf>
- Ustawa z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (DzU nr 96, poz. 873, 2022, (Polska)); ejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20030960873/U/D20030873Lj.pdf

Materiały źródłowe

- Bojarski, K. (2017). *Organizacje społeczne i pozarządowe w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa*. Rocznik Samorządowy, 6, 26-42; https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Rocznik_Samorzadowy/Rocznik_Samorzadowy-r2017-t6/Rocznik_Samorzadowy-r2017-t6-s26-42/Rocznik_Samorzadowy-r2017-t6-s26-42.pdf
- Charycka, B., Gumowska, M., Bednarek J. (2022). *Kondycja organizacji pozarządowych 2021*. Stowarzyszenie Klon/Jawor; <https://fakty.ngo.pl/raporty/kondycja-organizacji-pozarzadowyc>
- Grupa Zagranica. (2007). *Polska Pomoc Rozwojowa. Niezależne badanie przeprowadzone przez organizacje pozarządowe*; <http://globalnepoludnie.pl/IMG/pdf/raport-polska-pomoc-rozwojowa.pdf>
- Kim Jesteśmy. (b.d.). <https://zagranica.org.pl/o-nas/>
- GUS (Główny Urząd Statystyczny). (2023). *Podmioty gospodarki społecznej w 2021 r. – wyniki wstępne*; <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoeczna-wolonta>

- riat/gospodarka-spoleczna-trzeci-sektor/podmioty-gospodarki-spolecznej-w-2021-r-wyniki-wstepne,23,1.html
- Komisja Episkopatu Polski ds. Misji. (b.d.) *Wolontariaty Misyjne*; <https://www.misje.pl/linki-342/wolontariaty-mis>
- Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską podpisany w Warszawie 28 lipca 1993 r. (DzU nr 51, poz. 318, 1993 (Polska)); <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19980510318/O/D19980318.pdf>
- Konkursy. (b.d.); <https://www.gov.pl/web/polskapomoc/konkursy>
- OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). (b.d.). *DAC List of ODA Recipients. Effective for reporting on 2022 and 2023 flows*; <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/DAC-List-of-ODA-Recipients-for-reporting-2022-23-flows.pdf>
- Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030*. Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 25 września 2015 r.; <http://www.un.org.pl/agenda-2030-rezolucja>
- UNDP (United Nations Development Programme). (2022). *Human Development Report 2021-22: Uncertain Times, Unsettled Lives: Shaping our Future in a Transforming World*; <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2021-22>